

УДК 81"243(07)+168.522

ВІДБІР ХУДОЖНІХ ТВОРІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЧИТАННІ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нацюк М. Б., аспірантка

*Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна*

nymaryana@gmail.com

У статті визначаються й обґрунтовуються критерії відбору художніх творів для формування лінгвосоціокультурної компетентності у майбутніх учителів англійської мови в читанні художньої літератури. Пропонується здійснювати відбір за загальними критеріями відбору навчальних матеріалів та спеціальними критеріями відбору художніх творів для майбутніх учителів англійської мови, зокрема критеріями, визначеними Л. П. Смеляковою. Згідно з зазначеними критеріями, відібрано й охарактеризовано чотирнадцять творів художньої літератури сучасних британських авторів й обґрунтовано їх вибір для формування лінгвосоціокультурної компетентності.

Ключові слова: лінгвосоціокультурна компетентність, критерії відбору, відбір художніх творів, естетичний вплив, соціокультурна інформація.

ОТБОР ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИНГВОСОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ЧТЕНИИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Нацюк М. Б.

*Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка,
ул. М. Кривоноса, 2, г. Тернополь, Украина*

nymaryana@gmail.com

В статье определяются и обосновываются критерии отбора художественных произведений для формирования лингвосоциокультурной компетентности у будущих учителей английского языка в чтении художественной литературы. Предлагается осуществлять отбор по общим критериям отбора учебных материалов и специальным критериям отбора художественных произведений для будущих учителей английского языка, в частности критериям, предложенным Л. П. Смеляковой. Согласно указанным критериям, было отобрано и характеризовано четырнадцать произведений художественной литературы современных британских авторов и обосновано их выбор для формирования лингвосоциокультурной компетентности.

Ключевые слова: лингвосоциокультурная компетентность, критерии отбора, отбор произведений, эстетическое воздействие, социокультурная информация

FICTION SELECTION FOR FORMATION OF LINGUOSOCIOCULTURAL COMPETENCE FOR FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS IN THE PROCESS OF READING FICTION

Natsiuk M. B.

Volodymyr Hnatiuk Ternopil National Pedagogical University, M. Krivonos, 2, Ternopol, Ukraine

nymaryana@gmail.com

The article defines the selection criteria of fiction for formation of linguosociocultural competence for future English language teachers in the process of fiction reading. The article suggests that the selection of studies materials should be based on the general and special criteria. Such general criteria as relevance to the goals, authenticity, informativeness, modernity, students' interest have been distinguished.

The criteria special for fiction selection provided with the reference to L. P. Smeliakova are the following: the criterion of the degree of aesthetical influence on the readers which takes into account both the aesthetical value of the text and the students' motivation and interests; the criterion of the sociocultural potential of fictional works which pays attention to occurrence and presentation of sociocultural information in the text; the literature

system criterion which deals with such characteristics of the fiction as time measurement, national peculiarities, special literal characteristics (genre, trend, topic). According to the mentioned criteria fourteen short stories have been selected. These short stories are written by modern British writers who have gained popularity and who are Nobel Prize winners, Booker Prize winners and the representatives of the list of the fifty greatest post-war British writers. The stories are analyzed and recommended as the material for the formation of linguosociocultural competence.

Linguosociocultural competence as a necessary component of foreign language communicative competence requires a specially organized training, which, in turn, requires the selection of appropriate teaching materials.

Key words: linguosociocultural competence, selection criteria, fiction selection, aesthetic influence, sociocultural information.

Лінгвосоціокультурна компетентність (ЛСКК) як необхідна складова іншомовної комунікативної компетентності потребує спеціально організованого навчання, що, у свою чергу, вимагає відбору відповідних навчальних матеріалів.

Проблему відбору навчальних матеріалів, якими в контексті формування ЛСКК є художні твори, вивчали українські та російські методисти Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, Л. П. Голованчук, Н. Б. Ішханян, В. Г. Костомаров, С. І. Шукліна. Критерії відбору художніх творів з метою навчання іноземних мов висвітлені у працях О. В. Малькової, Л. П. Смелякової. Проте, визначення критеріїв відбору художніх творів з врахуванням специфіки формування ЛСКК для майбутніх учителів англійської мови не було об'єктом спеціального вивчення.

Метою статті є визначити й обґрунтувати критерії відбору художніх творів для формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови в читанні художньої літератури, відібрати й охарактеризувати твори на основі визначених критеріїв.

Під критеріями відбору ми, застосовуючи визначення Н. Ф. Бориско [1, с. 112] до мети статті, розуміємо основні ознаки, за допомогою яких проводиться якісна і кількісна оцінка відібраних текстів з метою включення чи не включення їх у процес формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови в читанні художньої літератури.

Аналіз літератури свідчить, що загальноприйнятими критеріями відбору текстів як матеріалів для навчання іноземної мови та культури в дослідженнях різних учених є автентичність, інформативність, змістовність, доступність, відповідність віку й інтересам, типовість, сучасність, актуальний історизм, соціокультурний потенціал, відповідність програмі [1, с. 116; 2, с. 143-145]. Визнаючи всі зазначені критерії важливими для відбору текстів, ми виділяємо ті, які найбільше відповідають специфіці формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови в читанні художньої літератури. На нашу думку, це – відповідність цілям, автентичність, інформативність, ступінь сучасності, врахування інтересів студентів.

Під критерієм «відповідність цілям» ми маємо на увазі те, що тексти повинні містити компоненти, на основі яких можна сформувати лінгвосоціокультурні знання, навички, вміння. Тексти повинні відповідати вимозі «інформативності», тобто містити інформацію про стереотипи, про сприйняття власної й іншомовної культури, про цінності, переконання, норми поведінки тощо. Автентичність передбачає використання художніх текстів без адаптації і скорочень, що надасть можливість студентам ознайомлюватися з оригінальними стилями авторів, викликатиме емоційний контакт з автором і підвищуватиме мотивацію. Важливим є критерій «врахування інтересів майбутніх учителів англійської мови», адже лише твори, відібрані з врахуванням інтересів студентів, зможуть зацікавити їх, спонукати вивчати специфіку іншомовної культури. Пов'язаним з попередніми є критерій «сучасності», оскільки саме сучасне життя і культура Великої Британії становлять інтерес для студентів.

Художня література – це багатфункціональний, багатоаспектний феномен, і вчені застерігають від її використання виключно як навчального матеріалу [3, с. 8], адже вона несе естетичне задоволення, передає духовний спадок, викликає емоції і змушує думати,

порівнювати. Тому для відбору текстів художньої літератури застосовують додаткові критерії до тих, за якими вибирають інші навчальні матеріали. Наприклад, О. В. Малькова виокремлює критерій сучасних авторів, поліперспективності погляду, логіки викладу, критерій відносної доступності мовного оформлення, соціокультурної інформативності [4, с. 114].

Нам видається логічним і виправданим використовувати критерії відбору текстів художньої літератури, запропонованих Л. П. Смеляковою. У дослідженні автора подається концепція відбору оригінальних художніх творів, щоб сформувати корпус іншомовної літератури для студентів мовних вищих навчальних закладів. Дослідниця, базуючись на компонентах мовної особистості (прагматиконі, тезаурусі, лексиконі), виділяє такі основні критерії відбору текстів художньої літератури: за ступенем естетичного впливу на читача, за соціокультурним потенціалом, системно-літературний принцип, вокабулярно-стилістичний принцип, за усномовленневим потенціалом [3].

Застосовуючи результати зазначеної праці до мети нашої статті, ми визначили критерії відбору художніх творів для формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови:

- а) за ступенем естетичного впливу на читача;
- б) за соціокультурним потенціалом;
- в) за системно-літературними можливостями.

Критерій відбору за **ступенем естетичного впливу** на читача вважається Л. П. Смеляковою основним, оскільки він забезпечує естетико-орієнтований відбір творів художньої літератури, включення в навчальний процес творів з достатньо високим потенціалом естетичного впливу на студентів відповідно до найвищого рівня мовної особистості – прагматикона [3, с. 26].

Перш за все, необхідно з'ясувати поняття «естетичний вплив на читача». Процес читання розглядається науковцями як двостороння взаємодія художнього твору і читача [4, с. 71; 5, с. 244-245;], тому, визначаючи естетичний вплив конкретного художнього твору на читача, потрібно брати до уваги два фактори: естетичний потенціал самого твору й особисті мотиви та інтереси майбутніх учителів англійської мови.

Естетичний потенціал художніх творів корелює з їх естетичною цінністю, яка визначається як здатність будь-якого явища, насамперед творів мистецтва, викликати естетичне почуття, давати людині духовно-інтелектуальну насолоду, збагачувати її внутрішній світ. Естетична цінність художніх творів як цілісної структури відчувається читачами по-різному, але при цьому є один індикатор – естетичне почуття чи бодай естетичне зворушення, які виникають у кожного читача під впливом сприйнятого твору [5, с. 244].

Л. П. Смелякова виділяє основні естетично значимі компоненти художніх творів, наявність яких може забезпечити естетичний вплив на читача. До таких компонентів відносяться: заголовок, гострий сюжет, захоплююча фабула, наявність детективних елементів, психологічна глибина розкриття персонажів, емоційний вплив персонажів, архетипність і національна самобутність персонажів, привабливість персонажів для студентів-читачів, динамічність оповіді, майстерність композиції, імпліцитна авторська модальність, відсутність дидактичності, виразність стилю [3, с. 25].

Естетичний потенціал художніх творів визначає їх високохудожність, їх загальнолюдську, загальнокультурну цінність. Виділити такі явища в художньому творі надзвичайно складно, показниками високої художності творів може слугувати їх визнання критиками і літературознавцями у вигляді нагород і премій, включення їх до антологій, збірників, опису в літературознавчих критиках [3, с. 165; 6, с. 5]. Тому при відборі творів британської літератури ми керувалися такими нагородами, як Нобелівська премія з літератури (у період з

1945 року по 2012 рік було нагороджено 6 лауреатів з Великої Британії), Букерівська премія, яка вважається найпрестижнішою літературною премією у Великій Британії, а також списком 50 найвизначніших британських авторів пост-воєнного періоду за версією газети Таймс [7].

Отже, у межах критерію вибору текстів художньої літератури за ступенем естетичного впливу на читача ми конкретизуємо вимоги:

1. Високохудожність – визнання критиків, наявність нагород.
2. Захоплюючий сюжет – сюжет, який сприймається з інтересом.
3. Наявність детективних елементів – присутність невідомого, що потребує дослідження.
4. Психологічна глибина розкриття героїв – опис героїв таким чином, що зрозумілі їх думки, мотиви, переживання.
5. Майстерність композиції – побудова твору, яка тримає читача у напрузі.
6. Філософські роздуми – наявність тем філософського характеру.
7. Іронія і гумор – наявність елементів, які викликають сміх.
8. Виразність авторського стилю – особливість стилю, притаманного конкретному автору.

Другим аспектом визначення естетичного впливу художньої літератури є мотивація й інтереси читачів – майбутніх учителів англійської мови. Мотиваційна сторона в читанні визначає готовність читача правильно зрозуміти, осмислити мовленнєве повідомлення, забезпечивши таким чином комунікацію в процесі читання [8, с. 128-129].

Інтерес вважається однією з вроджених емоцій людини. Це особлива психологічна потреба особистості в певних предметах та видах діяльності, яка є джерелом бажаних переживань та засобом досягнення бажаних цілей. Інакше кажучи, інтерес є тією мотиваційною силою, що спонукає людину до пошуку певних імпульсів та до отримання задоволення від такої діяльності [9, с. 20-21].

Усе зазначене вказує на необхідність визначення мотивації й інтересів майбутніх учителів англійської мови в читанні автентичних текстів художньої літератури, що дасть можливість підібрати ті твори, які матимуть естетичний вплив на студентів, які викликатимуть інтерес й емоційну реакцію, що, у свою чергу, сприятиме вивченню англійської мови й англійської культури.

Проведене нами анкетування майбутніх учителів англійської мови четвертого курсу (90 респондентів) в Тернопільському національному педагогічному університеті ім. В. Гнатюка виявило, що основною мотивацією читання автентичних художніх творів є підвищення рівня володіння англійською мовою (95%), а також можливість інтелектуального і психологічного розвитку (56%). Отримання нової пізнавальної інформації (35%) та задоволення від читання текстів в оригіналі (28%) також мотивують студентів до читання англійських художніх творів.

При врахуванні інтересів студентів у читанні автентичних текстів художньої літератури очевидним є необхідність захоплюючого сюжету, що приносить задоволення 78% студентів. Важливими є й такі естетичні елементи в художньому творі, як наявності іронії і гумору (42%), психологічної глибини розкриття героїв (37%), філософських роздумів (31%) і детективних елементів (31%).

Анкетування дозволяє нам зробити висновок, що відібрані твори повинні бути автентичними, що сприятиме підвищенню рівня володіння англійською мовою; пізнавальними, що передбачає інформацію про життя і культуру країни, мова якої

вивчається, філософські роздуми і психологічну глибину в розкритті героїв; захоплюючими з елементами іронії, гумору, детективу.

Враховуючи все зазначене, ми відібрали 14 творів сучасних авторів британської літератури, які відповідають як критеріям естетичного потенціалу самих творів, так й інтересам студентів. Це оповідання ірландської письменниці Мейв Бінчі «The Garden Party» і «Telling Stories», валійського автора дитячих книг Роальда Дала «Taste», англійського письменника Грема Гріна «A Shocking Accident», англійського автора наукової фантастики Джона Віндема «Stitch in Time», англійської письменниці Фей Велдон «Horrors of the Roads», англійського автора Джуліана Барнса «East Wind» та «Trespass», британського автора японського походження Кадзуо Ісігуро «Malvern Hills», англійського письменника В. С. Прітчета «Blind Love», британського письменника Фредеріка Форсайта «Sharp Practice», триніадського та британського письменника Відьядхара Сураджджпрасада Найпола «Tell Me Who to Kill», англійської письменниці Доріс Лессінг «England vs England» та «The Temptation of Jack Orkney».

З названих авторів двоє є лауреатами Нобелівської премії (В. С. Найпол, Д. Лессінг), троє – лауреатами Букерівської премії (В. С. Найпол, К. Ісігуро, Дж. Барнс), п'ятеро представників списку 50 найвизначніший британських письменників пост-воєнного періоду (Д. Лессінг, В. С. Найпол, Р. Дал, К. Ісігуро, Дж. Барнс), 7 оповідань входять до збірки Oxford Bookworm Collection (оповідання авторів Г. Гріна, Р. Дала, М. Бінчі, Дж. Віндема, Ф. Велдон, Ф. Форсайта).

Базуючись на матеріалах літературознавчих критик [6;10] власних дослідженнях і спостереженнях, ми визначили естетичний потенціал відібраних творів за естетично значимими компонентами. Відібрані твори мають середній потенціал естетичного впливу («Garden Party», «Telling stories», «Trespass», «Stitch in Time», «Malvern Hills», «Blind Love») з 4 – 5 естетично значимими компонентами (захоплюючий сюжет, наявність детективних елементів, майстерність композиції, авторський стиль та психологічна глибина розкриття героїв), та високий потенціал естетичного впливу («A Shocking Accident», «Taste», «Horrors of the Roads», «East Wind», «Tell Me Who to Kill», «The Temptation of Jack Orkney») з 6 – 7 компонентами, такими, як захоплюючий сюжет, наявність детективних елементів, майстерність композиції, авторський стиль та психологічна глибина розкриття героїв, філософські роздуми, іронія та гумор.

У контексті формування ЛСКК на основі автентичних художніх творів очевидним є критерій **соціокультурного потенціалу художніх творів**. Соціокультурний потенціал художніх творів визначається трьома показниками: 1) представленість соціокультурної інформації в тексті; 2) характер презентації соціокультурної інформації у тексті; 3) змістове навантаження соціокультурної інформації у тексті [3, с. 43].

Перш за все необхідно визначити, що означає термін «соціокультурна інформація» (СКІ). Л. П. Рудакова включає в це поняття мовні й позамовні відомості про країну, мова якої вивчається, матеріальні і духовні цінності нації, її реальні факти і концептуальні поняття, номінативні одиниці мови, а також імплікати, асоціації та пресупозиції, що передають існуючу систему понять, цінностей і уявлень про світ іншого народу, норми, конвенційні встановлення і правила вербальної та невербальної поведінки носіїв іншомовної культури. Соціокультурна інформація за способом вираження поділяється на експліцитну й імпліцитну [11, с. 8, 11]. У контексті нашого дослідження, перша передається номінативними одиницями мови і виражається безеквівалентною, фоновою лексикою, фразеологізмами. Імпліцитна СКІ міститься в семантиці художнього твору у вигляді переконань, норм поведінки, цінностей.

Отже, представленість СКІ в художньому творі можна визначити, провівши лінгвосоціокультурний аналіз і виділивши експліцитну СКІ. Звичайно, кількісні показники не визначатимуть соціокультурної цінності творів, та забезпечать один з критеріїв для поділу

художніх творів за рівнем соціокультурного потенціалу: високим, середнім і низьким (за термінами Л. П. Смелякової). Ми здійснювали аналіз текстів художньої літератури на наявність у них безеквівалентної лексики, що включає ономастику, назви матеріальних явищ, культурно-специфічні ідеї; фразеологізмів.

Представленість СКІ у творі враховує не стільки кількісні показники, які встановлюються при підрахунку експліцитної СКІ, скільки наявність імпліцитної СКІ. Тому навіть твори з низьким кількісним показником соціокультурного потенціалу містять інформацію про норми поведінки, цінності, переконання, стереотипи, присутні у британській культурі. Наприклад, в оповіданні М. Бінчі «Garden party» з незначною кількістю експліцитної СКІ показуються норми поведінки під час гостини, цінність сім'ї, будинку, переконання щодо друзів і близьких людей. І водночас багатий на експліцитну СКІ твір Дж. Барнса «Trespass» не є визначальним у наявності імпліцитної СКІ.

Тому важливими є показники характеру представленості СКІ в тексті та змістового навантаження СКІ, оскільки саме ці факти визначатимуть сприйняття СКІ читачами. Характер представленості СКІ передбачає визначення характеру розподілу СКІ в тексті (рівномірне чи нерівномірне, концентроване), спосіб презентації СКІ, тобто наявність внутрішніх чи позатекстових коментарів [3, с. 44].

Зрозуміло, що рівномірний розподіл СКІ сприятиме її кращому розумінню і засвоєнню. На противагу, концентрована презентація СКІ ускладнює її сприйняття, студентам потрібно витратити більше зусиль на її осмислення і запам'ятовування, що може негативно відбитися не лише на сприйнятті СКІ, а й на розумінні змісту художнього тексту [3, с. 44].

Важливим фактором для полегшення сприйняття СКІ в художньому тексті є наявність коментарів. Коментарем, за визначенням Є. М. Верещагіна і В. Г. Костомарова, називається будь-яке пояснення, яке стосується певного слова, словосполучення з тексту або уривку тексту чи цілого тексту, тобто, як пояснюють автори, основною ознакою коментаря є його співвіднесеність з текстом, для якого він написаний [2, с. 169]. Соціокультурний коментар має на меті забезпечити найбільш повне розуміння тексту, компенсувати нестачу фонових знань у читачів, вирішити конфлікт культур і перевести його в діалог [12, с. 90].

За способом презентації коментарі поділяються на внутрішньотекстові, або самокоментарі, та позатекстові коментарі у вигляді виносок, приміток, супровідного коментаря [11, с. 73]. Внутрішньотекстові коментарі даються автором і тому важливо навчити студентів розрізняти самокоментування в тексті.

Позатекстові коментарі подаються перекладачами, літературознавцями, критиками і вимагають великої ерудиції, знань епохи, культури, побуту, звичаїв, біографії письменника, критичної літератури про нього [12, с. 101].

Більшість відібраних нами художніх творів не перекладено українською мовою, а в англійських виданнях позатекстові коментарі відсутні. З одного боку, це має позитивний результат, адже майбутні учителі англійської мови не матимуть можливості читати переклади художніх творів замість оригіналів. А з іншого боку, студенти відчуватимуть значні труднощі в розумінні змісту твору, авторської позиції, підтексту, іронії без будь-якого пояснення. Тому у формуванні ЛСКК у читанні художніх творів важливе місце відводиться вправам на виділення СКІ, її поясненню, розумінню в контексті твору.

Розглядаючи змістове навантаження СКІ, Л. П. Смелякова вказує, що СКІ несе більшу значимість, якщо знаходиться у сильній позиції твору, тобто в заголовку, виражає ідею, передає авторську модальність, відтворює текстову тональність [3, с. 44]. Заголовок оповідання Дж. Барнса «East Wind» має подвійне значення: в прямому розумінні означає вітер, що дме з Уральських гір на Східне узбережжя Англії, а в переносному – позначає велику кількість емігрантів зі Східноєвропейських країн у Великій Британії у 2000-них

роках. Така СКІ у заголовку налаштовує студентів на сприйняття, на пошук у творі його пояснення, на осмислення СКІ, пов'язаної із заголовком.

Враховуючи три показники визначення соціокультурного потенціалу художніх творів (представленість СКІ, характер представленості СКІ в тексті, змістове навантаження СКІ), ми поділили відібрані художні тексти на твори з високим («Trespass» Дж. Барнса, «The Temptation of Jack Orkney» Д. Лессінг, «Blind Love» В. С. Прітчетта, «Malvern Hills» К. Ісіуро), середнім («East Wind» Дж. Барнса, «Tell Me Who to Kill» В. С. Найпола, «Stitch in Time» Дж. Віндема, «Horrors of the Roads» Ф. Велдон) та низьким («Garden Party» та «Telling Stories» М. Бінчі, «A Shocking Accident» Г. Гріна, «Taste» Р. Дала) соціокультурним потенціалом.

Системно-літературні можливості вимагають широти представлення текстів художньої літератури і їх систематизацію і включає три виміри: часові виміри, національний характер літератури, системно-художні характеристики художніх творів [3, с. 51-52].

Часовий вимір передбачає визначення часових меж або періодизації відбору художніх творів. Ми здійснюємо вибір текстів художньої літератури в часових межах від 1945 року до наших днів, що в історії літератури називається літературою кінця ХХ століття – початку ХХІ століття або сучасною літературою («contemporary literature») [6, с. 2]. На користь вибору сучасної літератури виступають деякі дослідники [3, с. 118; 4, с. 74] і пояснюють це кількома факторами. По-перше, твори саме цього періоду викликають найбільший інтерес у студентів, про що свідчать і результати проведеного нами анкетування у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка. По-друге, сучасні тексти художньої літератури передають мову, звичаї, побут, переконання, стереотипи, цінності, характерні для сучасної Великої Британії. По-третє, відсутність перекладів і великої кількості критичних статей унеможлиблює ознайомлення з сюжетом твору, а тому змушує студентів самостійно оцінювати твір, думати і порівнювати.

Визначення *національного характеру літератури* і приналежність конкретного твору до літератури нації є дискусійним питанням у сучасному літературознавстві [6, с. 2-3;]. Науковці відзначають, з одного боку, поділ і групування англомовної літератури на літературу Великої Британії, Америки, Австралії, Нової Зеландії, Канади, а також в рамках літератури Великої Британії виділяється ірландська, шотландська, валійська літератури. З іншого боку, помітні процеси глобалізації і мультикультуралізму в присудженні премій, включенні до антологій і збірників авторів з постколоніальних країн, які зробили внесок у розвиток англомовної літератури [6, с. 5]. Тому визначення національності автора і приналежності художнього твору до певної національної літератури не завжди є простим. Та оскільки нашою метою є сформулювати ЛСКК на основі культури Великої Британії, то нам доцільно обирати художні твори, які б представляли культуру цієї країни у всій її різноманітності, а національна приналежність автора не відіграє суттєвої ролі. І навіть навпаки, існує думка, що корисно використовувати твори небританських авторів, які б подавали неупереджений погляд на Велику Британію [4, с. 97], що відображається у виборі нами оповідань В. С. Найпола, К. Ісіуро.

Системно-художні характеристики включають визначення літературного напрямку, жанру, тематики, проблематики [3, с. 56].

Розглядаючи літературний *напрямок* як відносно монолітну і внутрішньо упорядковану сукупність літературних тенденцій, усталених в ряді визначальних чи епохальних творів, що з'явилися приблизно в один і той же час [5, с. 407], слід відмітити, що період кінця ХХ - початку ХХІ століття характеризується надзвичайним різноманіттям напрямків і стилів. Основні тенденції розвитку літератури Великої Британії цього періоду визначаються літературознавцями як зміщення значення літератури поруч з іншими видами розваг (кіно, телебачення) і комерціалізацією літератури; розвитком постколоніальної літератури і

виокремлення рис ірландського, шотландського романів; видозмінами і змішанням форм і жанрів літератури, масової й елітарної літератури; розвитком жіночого письма і як його різновиду – феміністичних творів [10, с. 377-381].

Розглядаючи критерій напряму для вибору художніх творів з метою формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови, варто застосовувати принцип забезпечення якнайширшого представлення основних літературних напрямків [3, с. 58]. У вибраних нами творах присутні оповідання з рисами постколоніалізму (В. С. Найпол «Tell Me Who to Kill»), соціалістичного спрямування (Д. Лессінг «The Temptation of Jack Orkney»), феміністичного спрямування (Ф. Велдон «Horrors of the Roads»).

У виборі *жанру* художніх творів для формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови ми зупинилися на оповіданнях, які визначаються як невеликі прозові твори, сюжет яких заснований на певному (рідко кількох) епізоді з життя одного (іноді кількох) персонажа з нерозгалуженим як правило однолінійним, чітким за будовою сюжетом [5, с. 509]. Вибір цього жанру зумовлений такими чинниками: невеликий розмір і нерозгалуженість сюжету сприяє одноразовому прочитанню, сприйняттю всього твору одразу і можливості його обговорення на одному занятті [3, с. 60; 4, с. 69]; невеликий розмір оповідань забезпечує можливість ознайомлення з великою кількістю жанрових різновидів, авторських стилів, що забезпечить вимогу різноманітності представлення літературних стилів і жанрів; оповідання на сьогоднішній день є продуктивним жанром художньої літератури [5, с. 509] і може скласти конкуренцію «штамповій розважальній літературі» [4, с. 69].

Тема твору позначає коло подій, життєвих явищ, представлених у творі в органічному зв'язку з проблемою, яка з них постає і потребує осмислення [5, с. 662-663]. Виділяють універсальні теми художніх творів, теми, специфічні для певної національної літератури, і суб'єктивні теми письменників [3, с. 61-62]. У виборі художніх творів за їх тематикою ми орієнтувалися на інтереси студентів, які надають перевагу темі стосунків між чоловіком та жінкою (73%), яка представлена майже в усіх відібраних оповіданнях; темі пригод / подорожей (56%), яка присутня в оповіданнях «Horrors of the Roads», «Trespass», «A Shocking Accident», «Sharp Practice» та інші; темі філософських пошуків (38%) та темі соціальних стосунків (36%), які представлені в оповіданнях «England versus England», «The Temptation of Jack Orkney», «Blind Love», «Malvern Hills». А також відбиралися оповідання з темами, специфічними для британської літератури, як наприклад, тема «англійськості/британськості», яку розглядають автори Дж. Барнс, Д. Лессінг, тема відчуження людини (В. С. Прітчет, Дж. Барнс, К. Ісігуро, В. С. Найпол), тема відображення життя окремої людини в соціумі (Д. Лессінг, Дж. Барнс, В. С. Найпол).

Отже, критеріями відбору художніх творів для формування ЛСКК є загальні критерії відбору навчальних матеріалів та критерії відбору художніх творів, визначені Л. П. Смеляковою, такі, як за ступенем естетичного впливу на читача; за соціокультурним потенціалом; за системно-літературними можливостями. Згідно із окресленими критеріями ми відібрали 14 творів художньої літератури.

Науково обґрунтований підбір художньої літератури для формування ЛСКК у майбутніх учителів англійської мови повинен стати основою для створення системи вправ для формування ЛСКК, у чому ми і вбачаємо перспективу подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бориско Н. Ф. Теоретические основы создания учебно-методических комплексов для языковой межкультурной подготовки учителей иностранных языков (на материале интенсивного обучения немецкому языку) : дис. доктора пед. наук : 13.00.02 / Бориско Наталия Федоровна. – К., 2000. – 508 с.

2. Верещагин Е. М. Язык и культура : Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Русский язык, 1983. – 267 с.
3. Смелякова Л. П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора) : Монография / Лидия Петровна Смелякова. – СПб. : Образование, 1992. – 142 с.
4. Малькова Е. В. Формирование межкультурной компетенции в процессе работы над текстами для чтения : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Малькова Е. В. – М. , 2000. – 315 с.
5. Літературознавчий словник-довідник : [вид. 2-ге випр. і доп.] / за ред. Р. Т. Гром'яка, І. Ю. Ковалів, В. І. Теремко. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – 752 с.
6. Concise companion to contemporary British fiction; ed. by James F. English. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2006. – 295 p.
7. The 50 greatest British writers since 1945 [Электронный ресурс] // The Times. – 2008. – January. – № 5. – Режим доступа: (http://web.archive.org/web/20110425050801/http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/arts_and_entertainment/books/article3127837.ece).
8. Клычникова З. И. Психологические особенности обучения чтению на иностранном языке : пособие для учителя [2-е изд., испр.] / Зинаида Ивановна Клычникова. – М. : Просвещение, 1983. – 207 с.
9. Вдовіна Т. О. Методика навчання майбутніх учителів іноземної мови читання англійських художніх текстів : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Вдовіна Тетяна Олександрівна. – Дрогобич, 2002. – 282 с.
10. Alexander M. A history of English literature / Michael Alexander. – London: McMillan Press Ltd., 2000. – 261 p.
11. Рудакова Л. П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англійської художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Рудакова Людмила Павлівна. – К. , 2004. – 255 с.
12. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / Светлана Григорьевна Тер-Минасова. – М. : СЛОВО / SLOVO, 2000. – 262 с.

REFERENCES

1. Borysko N. F. Teoretycheskiie osnovy sozdaniya uchebno-metodycheskikh kompleksov dlia yazykovoі mezhhkulturnoi podgotovki uchetelei inostrannykh yazykov (na materiale intensyvnogo obucheniya nemetskomu yazyku): dys. doktora ped. nauk: 13.00.02 / Borysko Nataliia Fedorovna. – K., 2000. – 508 p.
2. Vereshchahyn Ye. M. Yazyk i kultura: Lynhvostranovedeniie v prepodavanii russkoho yazyka kak inostrannoho / E. M. Vereshchahyn, V. H. Kostomarov – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Russkiy yazyk, 1983. – 267 p.
3. Smeliakova L. P. Khudozhestvennyi tekst v obuchenii inostrannym yazykam v yazykovom vuze (Teoriia i praktika otbora): Monohrafiia / Lidiia Petrovna Smeliakova. – SPb.: Obrazovaniie, 1992. – 142 p.
4. Malkova Ye. V. Formirovaniie mezhhkulturnoi kompetentsii v protsesse raboty nad tekstamy dlia chteniia : dys. kand. ped. nauk: 13.00.02 / Ye. V. Malkova. – M., 2000. – 315 p.
5. Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk: [vyd. 2-he vypr. i dop.] / za red. R. T. Hromiaka, I. Yu. Kovaliv, V. I. Teremko. – K.: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2007. – 752 p.

6. Concise companion to contemporary British fiction; ed. by James F. English. – Oxford: Blackwell Publishing Ltd., 2006. – 295 p.
7. The 50 greatest British writers since 1945 [Elektronnyi resurs] // The Times. – 2008. – January. – № 5. Rezhym dostupu: (http://web.archive.org/web/20110425050801/http://entertainment.timesonline.co.uk/tol/arts_and_entertainment/books/article3127837.ece).
8. Klychnikova Z. I. Psykholohicheskie osobennosti obucheniia chteniiu na inostrannom yazyke : posobiie dlia uchitelia [2-e izd., ispr.] / Zynaida Ivanovna Klychnikova. – M. : Prosveshcheniie, 1983. – 207 p.
9. Vdovina T. O. Metodyka navchannia maibutnikh uchyteliv inozemnoii movy chytannia anhliyskykh khudozhnykh tekstiv: dys. ... kandydata ped. nauk: 13.00.02 / Vdovina Tetiana Oleksandrivna. – Drohobych, 2002. – 282 p.
10. Alexander M. A history of English literature / Michael Alexander. – London: McMillan Press Ltd., 2000. – 261 p.
11. Rudakova L. P. Navchannia studentiv rozuminnia sotsiokulturnoi informatsii pry chytanni angломovnoii hudozhnoi literatury u vyshchyh movnyh navchalnyh zakladah: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Rudakova Liudmyla Pavlivna. – K., 2004. – 255 p.
12. Ter-Minasova S. G. Yazyk i mezhkulturnaia kommunikatsiia. / Svetlana Grigorevna Ter-Minasova. – M. : SLOVO/SLOVO, 2000. – 262 p.

УДК 378.147:811.111

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ІНТЕГРОВАНОГО ТА ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ружин К.М., к. пед.н., доцент

Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна

Стаття присвячена аналізу змісту принципів інтегрованого та диференційованого підходів, особливостей їх функціонування в процесі навчання іншомовленнєвої діяльності з урахуванням спільного / відмінного в характеристиці кожного із видів мовленнєвої діяльності та в контексті теорії лінгвопсихологічної мовленнєвої діяльності, відповідно до якої за формою спілкування виділяють усні види мовленнєвої діяльності (говоріння, аудіювання) та письмові (читання, письмо); за характером спрямованості мовленнєвої дії – видача повідомлення: репродуктивні види мовленнєвої діяльності (говоріння, письмо); прийом повідомлення: репродуктивні види мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання).

Ключові слова: принцип інтегрованого (комплексного, взаємопов'язаного) підходу; принцип диференційованого (послідовного), аспектного підходу; мовленнєва діяльність; рецептивні, репродуктивні види мовленнєвої діяльності.

ОСОБЕННОСТИ СОДЕРЖАНИЯ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРИНЦИПОВ ИНТЕГРИРОВАННОГО И ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОГО ПОДХОДОВ В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Ружин К. М.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

Статья посвящена анализу содержания принципов интегрированного и дифференцированного подходов, особенностей их функционирования в процессе обучения иноязычной речевой деятельности с учетом общего / отличительного в характеристике каждого из видов речевой деятельности и в контексте теории